

LIETUVA

Pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje 2019 m.

SANTRAUKA

Lietuvos Respublika yra konstitucinė, daugiapartinė, parlamentinė demokratinė valstybė. Įstatymų leidžiamoji valdžia priklauso vienu rūmų parlamentui (Seimui), o vykdomoji valdžia priklauso Respublikos Prezidentui. Gegužės mėn. 12 ir 26 dienomis vykę prezidento rinkimai, gegužės 26 d. vykę Europos Parlamento rinkimai ir 2016 m. Seimo rinkimai, vertinusių stebėtojų nuomone, iš esmės vyko laisvai ir sąžiningai.

Policija ir Valstybės sienos apsaugos tarnyba yra pavaldžios Vidaus reikalų ministerijai. Kariuomenė užtikrina išorės sienų saugumą ir yra pavaldi Krašto apsaugos ministerijai. Specialiųjų tyrimų tarnyba – pagrindinė su korupcija kovojanti tarnyba – yra pavaldi Prezidento institucijai ir Seimui. Civilinės valdžios institucijos veiksmingai kontroliavo policiją, Valstybės sienos apsaugos tarnybą, kariuomenę ir Specialiųjų tyrimų tarnybą.

Rimti žmogaus teisių pažeidimai nustatyti kalėjimuose, kur sąlygos buvo atšiaurios ir keliančios pavojų gyvybei.

Valdžios institucijos ėmėsi priemonių patraukti baudžiamojon atsakomybėn ar kitaip nubausti žmogaus teises pažeidusius pareigūnus, dirbančius saugumo ar kitose tarnybose.

1 skyrius. Pagarba teisei į asmens neliečiamybę ir laisvę

a. Savavališkas gyvybės atėmimas ir kitos neteisėtą ar dėl politinių motyvų įvykdytą žmogžudysčių formos

Pranešimų, kad valdžios institucijos ar jų atstovai būtų savavališkai ar neteisėtai atėmę gyvybę, negauta.

b. Žmonių dingimas

Pranešimų apie asmenis, dingusius dėl valstybinių institucijų kaltės, negauta.

c. Kankinimai ir kitoks žiaurus, nežmoniškas ar žeminantis elgesys ar baudimas

Konstitucijoje ir įstatymuose toks elgesys draudžiamas. Europos Tarybos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau – CPT) atstovai birželio 25 d. ataskaitoje teigė girdėję apie galimai agresyvų kalėjimo prižiūrėtojų elgesį su kaliniais Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose tramdant smurtaujančius kalinius.

Sąlygos įkalinimo ir kardomojo kalinimo įstaigose

Sąlygos kai kuriose įkalinimo ir kardomojo kalinimo įstaigose išliko prastos, neatitinkančios sanitarinių ir sveikatos priežiūros standartų.

Fizinės sąlygos. Liepos 4 d. Teisingumo ministerija uždarė Vilniaus Lukiškių tardymo izoliatorių-kalėjimą ir perkėlė 599 kalinius į likusius penkis šalies kalėjimus. Pasak teisingumo ministro, Lukiškių kalėjimas buvo perpildytas ir gyvenimo sąlygos jame neatitiko standartų.

CPT 2019 m. ataskaitoje nurodė, kad sąlygos Alytaus, Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose neatitinka standartų. Visuose kalėjimuose kalintys asmenys, o ypač Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose, skundėsi dėl maisto kokybės, ir ypač dėl jo kiekio. Vienam kaliniui minimalus leistinas kameros plotas yra 3 m², o grupinėse kamerose vienam kaliniui minimalus leistinas kameros plotas yra 3.5 m². CPT rekomendavo padidinti standartą iki atitinkamai 4 ir 6 m². CPT nuomone, perpildytos gyvenamosios patalpos prisidėjo prie smurto tarp kalinių.

CPT atstovai išgirdo daug kaltinimų kalėjimų personalui dėl tyčinio fizinio smurto ir perteklinio jėgos panaudojimo Alytaus, Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose. CPT vertinimu, medicininės išvados patvirtino fizinio smurto panaudojimą. CPT taip pat pažymėjo, kad kalėjimų personalas naudojo perteklinę jėgą, įskaitant smūgius kumščiais, spyrius ir smūgius lazdomis, malšinant tarp kalinių išpliekusį smurtą. CPT taip pat pranešė apie „išskirtinai didelį smurtą, žeminimą ir išnaudojimą tarp kalinių“ šiuose kalėjimuose. Be to, pranešama, jog kitų kalinių apsaugos siekiantys kaliniai turėjo praleisti kelis mėnesius (dažniausiai šešis) ar net kelis metus mažose, dažnai nušiuosiose kamerose, laikantis itin skurdaus režimo (be veiklos, bendravimo ar ilgalaikių pasimatymų), kas iš esmės prilygsta kalėjimui vienutėje. Daugelis kalinių sakė, jog jie stengdavosi papulti į vadinamuosius bausmės blokus, siekdami apsisaugoti nuo rizikos tapti priklausomais nuo narkotikų ir užsikrėsti ŽIV ar hepatitu C.

Rugsėjo 19 d. Seimo kontrolierių įstaiga pranešė, jog Pabradės užsieniečių registracijos centre, kuriame apgyvendinami migrantai ir prieglobsčio prašytojai, sulaikyti musulmonai skundėsi dėl jų religinius įsitikinimus atitinkančio maisto stokos ir prastų sanitarinių sąlygų.

Seimo kontrolieriaus tyrime buvo nurodyta, jog fizinę negalią turintis žmogus buvo apgyvendintas antrame aukšte, į kurį buvo sunku patekti ir kuris buvo nepritaikytas jo reikmėms. Visi sulaikytieji skundėsi dėl sanitarinių patalpų trūkumo ir nekvalifikuotu medicinos personalu.

Administracija. Seimo kontrolierių įstaiga paprastai tirdavo pagrįstus kalinių, imigrantų ir prieglobsčio prašytojų skundus ir bandydavo juos spręsti, dažniausiai pateikdama rekomendacijas susijusioms institucijoms ir prižiūrėdama jų įgyvendinimą. Seimo kontrolierių įstaiga yra įstatymo įpareigota tikrinti sulaikymo įstaigas ir kitas institucijas. Seimo kontrolierių įstaiga pranešė, jog kalinimo įstaigos reagavo į visas jos intervencijas. Birželio 25 d. paskelbtoje

CPT ataskaitoje nurodoma, kad incidento, kuomet 2017 m. Alytaus kalėjimo valdžia panaudojo smurtą prieš kalinius, tyrimas buvo „neefektyvus, ypač pradinėje stadijoje.“

Nepriklausoma stebėseną. Valdžios institucijos leido nepriklausomiems nevyriausybiniam stebėtojams vykdyti stebėseną. CPT lankėsi šalyje 2018 m. balandį ir paskelbė ataskaitą birželio 25 d.

Sąlygų gerinimas. Sausio-rugsėjo mėnesiais Vyriausybė atnaujino gyvenamąsias patalpas, medicinos punktus ir valgyklas Alytaus, Pravieniškių, Vilniaus, Kauno ir Marijampolės kalėjimuose. Metų pabaigoje darbai vis dar buvo vykdomi.

d. Savavališkas areštas arba sulaikymas

Įstatymais draudžiama savavališkai areštuoti ar sulaikyti, taip pat suteikiama teisė užginčyti arešto ar sulaikymo teisėtumą teismuose. Valdžios institucijos apskritai šių reikalavimų paisė.

Arešto procedūros ir elgesys kardomojo kalnimo įstaigose

Kad asmuo būtų areštuotas, paprastai turi būti išduotas teismo orderis (išskyrus tuos atvejus, kai asmenys pagaunami vykdant nusikaltimą). Jį teisėjai gali išduoti tik pateikus patikimus nusikalstamos veikos įrodymus. Prieš pateikiant formalius kaltinimus, policija gali sulaikyti įtariamuosius ne ilgiau nei 48 valandoms. Sulaikytieji turi teisę gauti informaciją apie jiems pareikštus kaltinimus arešto ar pirmosios apklausos metu. Valdžios institucijos paprastai šių reikalavimų laikėsi.

Sulaikytieji gali būti paleisti už užstatą. Šia teise buvo aktyviai naudotasi.

Sulaikytieji gali kreiptis į advokatą. Valstybė parūpina advokatą neišgalintiems jo nusamdyti. Sulaikytas asmuo turi teisę susitikti privačiai su pageidaujamu advokatu prieš pirmąją apklausą. Kai kurie sulaikytieji, kuriems valstybė skyrė advokatą, skundėsi, jog pirmąkart susitiko su juo tik per teismo posėdį. Taip buvo net ir tais atvejais, kai sulaikytieji prašė advokato tuojau po sulaikymo.

e. Atsisakymas suteikti teisę į nešališką ir viešą teismą

Konstitucijoje nustatyta, kad teismų sistema yra nepriklausoma. Valdžios institucijos paprastai gerbė teismų nepriklausomumą ir nešališkumą.

Teismo procesas

Konstitucijoje ir įstatymuose numatyta teisė į nešališką ir viešą teismą. Nepriklausoma teismų sistema iš esmės šios teisės įgyvendinimą užtikrino.

Kaltinamiesiems taikoma nekaltumo prezumpcija. Taip pat jie turi šias teises: nedelsiant gauti išsamią informaciją apie jiems reiškiamus kaltinimus, būti nedelsiant teisiamais ir dalyvauti

nešališkame ir viešame teisme, bendrauti su pasirinktu advokatu (arba valstybės skirtu advokatu), gauti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai, gauti nemokamas vertėjo paslaugas, jei reikia, nuo kaltinimo pateikimo momento iki paskutinės apeliacijos. Kaltinamieji turi teisę užduoti klausimus prieš juos liudijantiems asmenims, pateikti juos ginančius parodymus ir įrodymus, taip pat jie neprivalo duoti parodymų prieš save ar prisipažinti kaltais. Jie taip pat gali pateikti apeliacijas.

Politiniai kaliniai ir sulaikytieji

Pranešimų apie politinius kalinius ar sulaikytuosius negauta.

Civilinių bylų nagrinėjimas ir teisių gynimo priemonės

Ieškovai gali pateikti ieškinį dėl teisinės pagalbos ar laikinų apsaugos priemonių nuo žmogaus teisių pažeidimų. Asmenys, kurių žmogaus teisės buvo galimai pažeistos, taip pat gali kreiptis į Seimo kontrolierių įstaigą su prašymu išnagrinėti jų pateiktą skundą. Nors Seimo kontrolierių įstaiga turi teisę pateikti pažeidimą padariusiai institucijai tik rekomendacijas, į jas institucijos paprastai atsižvelgdavo. Asmenys, teigiantys, kad valstybė galimai pažeidė Europos žmogaus teisių konvenciją, ir pasinaudoję visomis galimomis teisinės gynybos priemonėmis šalyje, gali pateikti skundą Europos Žmogaus Teisių Teismui (toliau dokumente – EŽTT).

Nuosavybės gražinimas

Šalies Vyriausybė yra priėmusi įstatymus ir įsteigusi tvarką bendruomenių nuosavybės gražinimui. Pasak nevyriausybinų organizacijų (toliau dokumente – NVO) ir atstovavimo organizacijų, Vyriausybė kiek pasistūmėjo į priekį sprendžiant su Holokaustu susijusius ieškinius, tarp jų ir pateiktus užsienio valstybių piliečių. 2011 m. įsteigtas filantropinis fondas, skirtas kompensuoti Lietuvos žydų religinėms bendruomenėms už komunistų ir nacių režimų okupacijų laikotarpiu neteisėtai nusavintą nekilnojamąjį turtą. Fondo lėšomis buvo remiami paskiri asmenys ir žydų edukaciniai, kultūriniai, moksliniai ir religiniai projektai. Vadovaujantis Vyriausybės ir žydų bendruomenės susitarimu, iki 2023 m. per fondą turės būti išmokėti 36 mln. eurų (39,6 mln. JAV dolerių). 2013 ir 2014 metais fondas atliko vienkartinę 870 000 eurų (1,2 mln. JAV dolerių) išmoką Holokaustą išgyvenusiems asmenims. Likusi lėšų dalis, fondo valdybos sprendimu, buvo skirta paremti žydų edukaciniams, kultūriniais, moksliniams ir religiniams projektams. Kaip ir 2018 metais, minėtu tikslu į fondą buvo pervesta 3,6 mln. eurų (4 mln. JAV dolerių). Įskaičiavus šią sumą, iš viso į fondą, sausio mėn. duomenimis, buvo pervesta 21,6 mln. eurų (23,8 mln. JAV dolerių). Žydų ir etninių lenkų bendruomenės toliau siekė kompensacijos už privačių asmenų nusavintą turtą, nes individualių ieškinių pateikti nebuvo galima nuo 2001 metų, vadovaujantis tuo metu galiojančiu įstatymu, kuris nebeleido Lietuvoje gyvenantiems piliečiams kreiptis dėl privačios nuosavybės gražinimo. Nepaisant 2011 m. įsigaliojusiu Pilietybės įstatymo pataisų, sumažinusių kliūtis įgyti pilietybę, Vyriausybė

nepratęsė paraiškų teikimo laikotarpio nei minėtoms bendruomenėms, nei kitiems asmenims, kuriems buvo neleista teikti paraiškų dėl pilietybės reikalavimo.

f. Savavališkas ar neteisėtas kišimasis į privatų ar šeimos gyvenimą, būsto neliečiamumo ir korespondencijos privatumo pažeidimai

Konstitucija minėtus veiksmus draudžia, tačiau gauta pranešimų, jog valstybės institucijos nepaisė šių draudimų.

Įstatymuose numatyta, kad norint apieškoti asmens patalpas, privaloma gauti teisėjo leidimą. Taip pat draudžiama atsitiktine tvarka stebėti gyventojų asmeninę komunikaciją, įskaitant susirašinėjimą elektroniniu paštu, trumposiomis žinutėmis ar kitomis skaitmeninio ryšio priemonėmis. Lietuvos žmogaus teisių gynėjų grupės pareiškė įtarimus, kad valstybės institucijos neužtikrino tinkamo šio įstatymo nuostatų laikymosi. Per pirmuosius devynis šių metų mėnesius Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija išnagrinėjo 580 pareiškimų dėl privatumo pažeidimo, palyginus su 618 pareiškimų per pirmuosius devynis 2018 m. mėnesius. Dažniausiai asmenų skunduose tvirtinama, jog buvo neteisėtai renkama ir atskleista jų asmeninė informacija, pvz., asmens kodai.

2 skyrius. Pagarba pilietinėms laisvėms

a. Žodžio ir spaudos laisvė

Konstitucijoje įtvirtinta laisvė reikšti įsitikinimus ir spaudos laisvė. Valstybės institucijos iš esmės gerbė šias laisves. Išvien veikiančios nepriklausoma spauda, veiksminga teismų sistema ir veikianti demokratinė politinė sistema remia žodžio ir spaudos laisves.

Laisvė reikšti įsitikinimus. Konstitucijoje įtvirtintas laisvės reikšti įsitikinimus apibrėžimas draudžia šmeižtą, dezinformaciją, neapykantos kurstymą, diskriminaciją ar neapykantą, nukreiptą prieš kitos tautybės, rasės, religijos ar socialinio sluoksnio asmenis. Neapykantos kurstymas prieš grupę asmenų yra baudžiamas įkalinimu iki dvejų metų. Smurto kurstymas prieš grupę asmenų yra baudžiamas įkalinimu iki trejų metų.

Nusikaltimu laikomas sovietų ar vokiečių nacistų nusikaltimų Lietuvai ar jos gyventojams neigimas ar stiprus sumenkinimas, taip pat genocido, nusikaltimų žmonijai ar karo nusikaltimų neigimas.

Spaudos ir žiniasklaidos, įskaitant internetinę žiniasklaidą, laisvė. Nepriklausomos žiniasklaidos priemonės buvo aktyvios ir jose buvo reiškiami įvairių nuomonių. Joms taip pat taikomi įstatymai, draudžiantys neapykantos kurstymą bei tarptautinių ir karo nusikaltimų smarkų menkinimą.

Šalyje draudžiama viešai skelbti medžiagą, kuri yra „žalinga nepilnamečių organizmui arba mąstymo procesams“ ir lytinę nepilnamečių prievartą ir priekabiavimą arba lytinis

nepilnamečių santykius ar „lytinius santykius“ apskritai skatinanti informacija. Žmogaus teisių stebėtojai ir toliau kritikavo šį įstatymą. LGBTI aktyvistai teigė, jog šio įstatymo nuostatos trukdė jų pastangoms informuoti visuomenę LGBTI klausimais. Be to, jų teigimu, oficialios institucijos, atsakingos už spaudą ir žiniasklaidą, trukdė pristatyti su LGBTI tematika susijusį turinį.

Cenzūra ir turinio apribojimai. Balandžio 26 d. Seimas priėmė Visuomenės informavimo įstatymo pataisas, leidžiančias Lietuvos radijo ir televizijos komisijai (toliau dokumente – LRTK) 72 valandoms nutraukti televizijos laidų, keliančių grėsmę visuomenės ir nacionaliniam saugumui, transliacijas. LRTK gali nutraukti televizijos laidos transliaciją be teismo orderio, kai laida buvo sukurta Europos Sąjungoje ar už jos ribų, Europos ekonominės erdvės šalyse, taip pat Europos šalyse, kurios yra ratifikavusios Europos Tarybos konvenciją dėl televizijos be sienų.

Šmeižta draudžiantys įstatymai. Įstatymuose numatyta, kad šalies Prezidento įžeidimas ar šmeižtas žiniasklaidoje yra nusikaltimas, už kurį skiriama bauda. Valstybės institucijos metu bėgyje baudos niekam neskyrė.

Interneto laisvė

Valdžios institucijos neribojo ir netrukdė interneto prieigos, netaikė interneto turinio cenzūros, taip pat negauta patikimų pranešimų, kad valstybės institucijų pareigūnai tikrintų asmeninę komunikaciją internetu be atitinkamo teisės aktuose nustatyto leidimo.

Akademinė laisvė ir kultūros renginiai

Valstybės institucijos netaikė jokių akademinų ar kultūros renginių laisvės apribojimų.

b. Taikių susirinkimų laisvė ir laisvė vienytis į asociacijas

Iš esmės Vyriausybė neribojo taikių susirinkimų laisvės ir laisvės vienytis į asociacijas, išskyrus tuos atvejus, kai organizacijos buvo susijusios su sovietiniu laikotarpiu.

Laisvė vienytis į asociacijas

Įstatymuose nustatyta laisvė vienytis į asociacijas. Valstybės institucijos iš esmės gerbė šią laisvę, tačiau Komunistų partija ir kitos organizacijos, siejamos su sovietiniu laikotarpiu, ir toliau lieka uždraustos.

c. Religijos laisvė

Informacija apie religijos laisvę pateikiama Valstybės departamento *Tarptautinėje ataskaitoje apie religijos laisvę* šiuo adresu www.state.gov/religiousfreedomreport/ .

d. Judėjimo laisvė

Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtinta judėjimo laisvė šalies viduje, laisvė keliauti į užsienį, emigruoti ir grįžti į tėvynę. Valstybės institucijos iš esmės šių teisių paisė.

d. Perkeltieji asmenys šalies viduje

Netaikoma.

f. Pabėgėlių apsauga

Netinkamas elgesys su migrantais, pabėgėliais ir pilietybės neturinčiais asmenimis. Vyriausybė bendradarbiavo su Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro (toliau dokumente – JTVPRK) biuru bei kitomis humanitarinėmis organizacijomis teikiant apsaugą ir paramą pabėgėliams, grįžtantiems pabėgėliams, prieglobsčio ieškantiems asmenims, pilietybės neturintiems asmenims ir kitiems panašioje padėtyje atsidurusiems asmenims.

Prieglobstis. Įstatymuose nustatyta, kokiais atvejais suteikiamas prieglobstis arba pabėgėlio statusas. Valdžios institucijos yra sukūrusios pabėgėlių apsaugos sistemą.

Saugi kilmės / tranzito šalis. Vadovaujantis ES Dublino III reglamentu, valdžios institucijos neleido asmenims, atvykusiems iš saugių kilmės ar tranzito šalių ir prašantiems suteikti prieglobstį, patekti į šalį. Tokie asmenys buvo gražinami į kilmės ar tranzito šalį nenagrinėjus jų prašymų esmės. Tačiau valdžios institucijos pritaikė išimtį ES susidūrus su dideliais migrantų kiekiais į Europą.

Galimybės įsidarbinti. Paprastai pabėgėliams prieinamos galimybės įsidarbinti buvo statybos, svetingumo (restoranų), gamybos ir namų ruošos sektoriuose. Aukštos kvalifikacijos darbo vietoms buvo keliami reikalavimai mokėti lietuvių, anglų ar rusų kalbas. Pagrindinės kliūtys pabėgėliams įsidarbinti buvo kalbų nemokėjimas, neturėjimas, kas padėtų surasti darbo vietą, bei išsilavinimo ir kvalifikacijos stoka.

Prieiga prie pagrindinių paslaugų. Pabėgėliai teigė, jog kalbos barjeras jiems trukdė gauti medicininę ir psichologinę pagalbą. Seimo kontrolieriaus įstaigos duomenimis, dalis vaikų nelankė mokyklos. Kai kurios mokyklos buvo nepasirengusios priimti pabėgėlių vaikų, nes joms trūko mokytojų, galinčių integruoti vaikus į mokymosi procesą, nepaisant kalbos barjero.

Ilgalaikės priemonės. Per metus keturi pabėgėliai įsikūrė visam laikui šalyje.

Laikinoji apsauga. Valstybės institucijos gali suteikti asmenų grupėms „laikinąją apsaugą“. Valstybės institucijos taip pat gali suteikti „papildomą apsaugą“ pavieniems asmenims, nepriskiriamiems prie pabėgėlių. 2018 m. valstybės institucijos suteikė laikinąją apsaugą 20-iai asmenų.

g. Asmenys be pilietybės

JTVPRK duomenimis, 2018 m. Lietuvoje gyveno 3 320 asmenų be pilietybės. Įstatyme numatyta, jog asmenims, gimusiems šalies teritorijoje arba legaliai joje gyvenusiems dešimt metų ir neturintiems jokios kitos valstybės pilietybės, leidžiama prašyti suteikti šalies pilietybę. Jie privalo turėti leidimą gyventi šalyje neribotą laiką, mokėti lietuvių kalbą, išmanyti šalies Konstituciją ir turėti galimybę išlaikyti save finansiškai.

3 skyrius. Laisvė dalyvauti politiniuose procesuose

Konstitucijoje įtvirtinta piliečių teisė rinkti šalies valdžią dalyvaujant laisvuose ir sąžininguose, visuotinė ir lygia rinkimų teise bei slaptu balsavimu pagrįstuose, periodiškai rengiamuose rinkimuose.

Rinkimai ir dalyvavimas politinėje veikloje

Paskutiniai rinkimai. Prezidento rinkimai ir antrasis rinkimų turas, likus dviem kandidatams, gavusiems daugiausiai balsų, vyko gegužės 12 ir 26 dienomis. Europos Parlamento rinkimai vyko tą pačią dieną, kaip ir antrasis Prezidento rinkimų turas. Seimo rinkimai vyko 2016 m. Šiuos rinkimus stebėtojai įvertino kaip vykusius iš esmės laisvai ir sąžiningai.

Politinės partijos ir dalyvavimas politinėje veikloje. Konstitucijoje įtvirtinta laisvė vienytis į asociacijas, taip pat ir į politines partijas bei organizacijas, tačiau valstybės institucijos ir toliau draudė komunistų partijos veiklą.

Moterų ir mažumų dalyvavimas politinėje veikloje. Moterims ir mažumoms įstatymai nedraudžia dalyvauti politinėje veikloje, ir šia savo teise jos naudojosi.

4 skyrius. Valstybės pareigūnų korupcija ir nepakankamas veiklos skaidrumas

Įstatyme numatyta baudžiamoji atsakomybė už pareigūnų korupciją. Valdžios institucijos šį įstatymą iš esmės vykdė efektyviai. Pareigūnai kartais nebaudžiami dalyvavo korupcinėje veikloje.

Korupcija. Liepos mėn. žiniasklaidoje pasirodė pranešimas, jog 48 asmenys, tarp jų 8 teisėjai ir 6 advokatai, buvo įtariami korupcija teismuose sprendžiant 110 baudžiamųjų bylų. Ikiteisminio tyrimo duomenimis, minėti teisėjai gavo kyšių už 400 000 eurų, mainais už palankius teismo sprendimus. Rugsėjo mėn. Seimas priėmė rezoliucijas atleisti keturis iš aštuonių teisėjų, susijusių su korupcijos byla.

Rugsėjo mėn. duomenimis, šalyje buvo vykdomi 155 ikiteisminiai tyrimai dėl korupcijos.

Finansinių duomenų atskleidimas. Įstatymuose numatyta, jog paskirtieji ir išrinktieji pareigūnai privalo kasmet deklaruoti turimą turtą ir gautas pajamas. Deklaracijos skelbiamos viešai. Už šio reikalavimo nevykdymą buvo skirtos administracinės nuobaudos.

5 skyrius. Vyriausybės požiūris į tarptautinių ir nevyriausybinų organizacijų atliekamus tyrimus dėl galimų žmogaus teisių pažeidimų

Įvairios šalies ir tarptautinės žmogaus teisių gynimo grupės dirbo, atliko tyrimus ir skelbė savo išvadas žmogaus teisių pažeidimo klausimais be valdžios institucijų apribojimų. Valstybės pareigūnai paprastai bendradarbiavo su šiomis grupėmis ir atsižvelgė į jų nuomonę.

Valstybinės žmogaus teisių institucijos. Seimo kontrolierių įstaiga turi tris mandatus: tirti skundus dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ar kitų žmogaus teisių pažeidimų viešojo administravimo srityje; įgyvendinti nacionalinę programą prieš kankinimus, vadovaujantis OPCAT fakultatyviniu protokolu; atlikti akredituotos nacionalinės žmogaus teisių gynimo institucijos, atsakingos už žmogaus teisių stebėseną ir ataskaitas, funkcijas, bendradarbiaujant su tarptautinėmis ir Lietuvos žmogaus teisių gynimo organizacijomis bei skleidžiant informaciją ir mokant apie žmogaus teises.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba yra nepriklausoma valstybės institucija, atsakinga už teisių, įtvirtintų Lygių galimybių įstatyme, įgyvendinimą ir užtikrinimą bei atskirų skundų tyrimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga prižiūri, kaip užtikrinamos vaikų teisės ir teisiniai jų interesai. Kontrolierius, gavęs skundą arba savo iniciatyva, gali pradėti tyrimą dėl galimų vaiko teisių pažeidimų.

Seimo žmogaus teisių komitetas rengia ir nagrinėja įstatymų bei kitų teisės aktų projektus, susijusius su piliečių teisėmis, ir teikia valdžios institucijoms ir kitoms organizacijoms rekomendacijas dėl piliečių teisių apsaugos. Komitetas taip pat prižiūri Seimo kontrolierių įstaigos darbą.

6 skyrius. Diskriminacija, socialinis smurtas ir prekyba žmonėmis

Moterys

Išžaginimas ir smurtas artimoje aplinkoje. Įstatymuose nustatyta baudžiamoji atsakomybė už išžaginimą ir smurtą artimoje aplinkoje. Bausmė už smurtą artimoje aplinkoje priklauso nuo aukos sužalojimo sunkumo ir varijuoja nuo viešųjų darbų iki įkalinimo iki gyvos galvos. Per pirmuosius aštuonis metų mėnesius valdžios institucijos gavo 77 pranešimus dėl išžaginimo. 2018 m. per tą patį laikotarpį gauti 82 pranešimai. Kaltais dėl išžaginimo pripažintiems asmenims paprastai skiriama nuo trejų iki penkerių metų laisvės atėmimo bausmė. Nėra priimto įstatymo, pagal kurį konkrečiai sutuoktinio išžaginimas būtų laikomas nusikaltimu, todėl nėra duomenų apie sutuoktinių išžaginimų mastą.

Įstatyme numatyta, kad valstybės institucijos gali nedelsdamos reaguoti į smurto artimoje aplinkoje atvejus. Pavyzdžiui, policijos ir kitų teisėsaugos institucijų pareigūnai, turintys teismo

leidimą, gali įpareigoti pažeidėjus gyventi atskirai nuo nukentėjusiųjų, vengti bet kokio kontakto su jais ir atiduoti visus turimus ginklus.

Smurtas artimoje aplinkoje išliko rimta problema. Per pirmus aštuonis metų mėnesius policija sulaukė 27 914 skambučių dėl smurto artimoje aplinkoje, pradėjo 5 362 ikiteisminius tyrimus, iš kurių 15 buvo susiję su žmogžudyste. 2018 metais apie 80 proc. visų smurto artimoje aplinkoje atvejų buvo susiję su smurtu prieš moteris. Gegužės 26 d. Tauragės rajone septyniolikmetis vaikinai pasikėsino išprievartauti bendraamžę merginą. Jam nepavyko, tačiau jis sunkiai ją sumušė. Atvykus pagalbai, buvo nustatyta, kad jai sužeista trachėja, sulaužytas žandikaulis ir išmušti dantys. Teisėsaugos pareigūnai pradėjo ikiteisminį tyrimą.

Šalyje visą parą veikia telefono pagalbos linija ir yra 29 krizių centrai, skirti nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija papildomai skyrė 1 470 026 eurus (1,62 mln. JAV dolerių) 17-ai krizių centrų transformuoti į specializuotos pagalbos centrus, teikiančius papildomas paslaugas, pvz., sveikatos ir teisės specialistai susitinka su smurto artimoje aplinkoje aukomis iš kart po konflikto. Ministerija taip pat vykdė 2017-2020 metų veiksmų planą, skirtą smurto artimoje aplinkoje prevencijai ir paramai aukoms, ir metams skyrė 1 173 075 eurus (1,29 mln. JAV dolerių).

Seksualinis priekabiavimas. Seksualinis priekabiavimas įstatymais draudžiamas. Vasario 18 d. žiniasklaida pranešė apie kelias profesionalias dviratininkes, kurios daugelį metų kentėjo nacionalinės dviratininkų komandos trenerio Antano Jakimavičiaus seksualinį priekabiavimą. Reaguodami į tai, Švietimo, mokslo ir sporto ministras Algirdas Monkevičius, Lietuvos nacionalinio olimpinio komiteto prezidentė Daina Gudžinevičiūtė ir Lietuvos dviračių sporto federacijos vadovai suorganizavo diskusiją aptarti, kaip galima būtų išvengti seksualinio priekabiavimo sporte.

Prievartinė populiacijos kontrolė. Įstatymais draudžiami priverstiniai abortai ir sterilizacija. Liepos mėn. Kauno apylinkės teismas skyrė 31 000 eurų (34 100 JAV dolerių) kompensaciją cerebriniu paralyžiumi sergančiai moteriai už tai, kad ją po gimdymo priverstinai sterilizavo Lazdijų ligoninėje.

Diskriminacija. Moterų ir vyrų teisinė padėtis yra lygi ir jie turi tas pačias teises.

Vaikai

Vaiko gimimo registravimas. Pilietybė gali būti įgyjama gimus šalies teritorijoje arba gaunama iš tėvų. Valstybės institucijos nedelsdamos registruoja visus gimusius kūdikius.

Vaikų išnaudojimas. Įstatymais draudžiamas bet koks smurtas prieš vaikus. Nors už seksualinę prievartą prieš vaikus įstatymuose nustatyta laisvės atėmimo bausmė iki 13 metų, ši problema išliko opi. Per pirmuosius aštuonis šių metų mėnesius Vidaus reikalų ministerija užregistravo 36 vaikų išžagavimo atvejus ir 120 atvejų, susijusių su kitomis vaikų lytinės prievartos formomis.

Yra įsteigtas valstybinis vaikų reabilitacijos centras, kuriame teikiama medicininė ir psichologinė pagalba ir priežiūra vaikams, taip pat ir nukentėjusiems nuo įvairaus pobūdžio smurto. Be to, Vilniuje veikė centras, teikiantis teisinę, psichologinę ir medicininę pagalbą seksualinę prievartą patyrusiems vaikams ir jų šeimoms.

Statistikos departamento duomenimis, 2018 m. buvo gauti 4 854 pranešimai apie smurtą prieš vaikus, palyginus su 5 625 pranešimais 2017 m. Vaiko teisių apsaugos kontrolierius pranešė, kad per aštuonis šių metų mėnesius buvo gauti 97 skundai.

Per pirmus aštuonis metų mėnesius „Vaikų linija“ (vaikams ir paaugliams teikiamos pagalbos telefonu linija) sulaukė 248 210 vaikų skambučių ir atsakė į 130 047 skambučius. „Vaikų linija“ taip pat gavo ir atsakė į 555 vaikų laiškus, kuriuose išsakytos problemos varijavo nuo santykių su tėvais ir draugais iki smurto artimoje aplinkoje ir seksualinės prievartos.

Mažamečių ir priverstinė santuoka. Minimalus amžius susituokti yra 18 metų.

Seksualinis vaikų išnaudojimas. Asmenys, įtraukę vaiką į pornografinio pobūdžio renginį arba išnaudojantys vaiką pornografinės medžiagos gamybai, gali būti baudžiami iki penkerių metų laisvės atėmimo bausme (t. p. žr. 2.a. Žodžio ir spaudos laisvė). Asmenys, siūlantys nupirkti, įsigyti, parduoti, gabenti ar laikyti vaiką nelaisvėje gali būti baudžiami nuo 3 iki 12 metų laisvės atėmimo bausme. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus tarnyba pranešė, kad per šį laikotarpį nebuvo gauta skundų dėl galimo seksualinio vaikų išnaudojimo. Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, per aštuonis šių metų mėnesius pareigūnai iškėlė 3 baudžiamąsias bylas dėl vaikų pornografijos. 16-os metų amium laikomas pakankamai suaugusiu sutikti arba nesutikti dalyvauti seksualinėje veikloje.

Globos namuose augantys vaikai. Iki rugsėjo 1 d. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus tarnyba gavo 6 skundus ir pradėjo 3 tyrimus dėl vaiko teisių pažeidimų globos namuose ir šeimynose.

Tarptautinis vaikų grobimas. Šalis yra pasirašiusi 1980 m. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. Valstybės departamento metinę ataskaitą apie tarptautinį tėvų įvykdytą vaikų grobimą galite rasti šiuo adresu:
<https://travel.state.gov/content/travel/en/International-Parental-Child-Abduction/for-providers/legal-reports-and-data/reported-cases.html>.

Antisemitizmas

Žydu bendruomenę sudarė apie 3 000 žmonių. Gauta pranešimų apie antisemitinius veiksmus internete ir viešumoje.

Kovo mėn. vietos teismas atsisakė tirti bylą prieš valstybinį Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrą. Bylą iškėlė JAV pilietis, praradęs artimuosius Holokausto metu vykdytose žūdynėse, kurios priskiriamos Jonui Noreikai – sovietų laikų partizanui ir nacių bendrininkui, kuris Antrojo pasaulinio karo metu pasirašė dokumentus, įsteigiančius Šiaulių žydu

getą. Amerikietis centrą padavė į teismą už tai, kad šis nusprendė, jog Noreika nedalyvavo masinėse žydų žūdynėse Lietuvoje Antrojo pasaulinio karo metu.

Liepos 27 d. Vilniaus meras Remigijus Šimašius nukabino Noreiką pagerbiančią lentelę, savo sprendimą grįsdamas tuo, kad yra istorinių įrodymų, jog Noreika kolaboravo su naciais. Liepos 30 d. Prezidentas Gitanas Nausėda paragino paskelbti moratoriumą Antrojo pasaulinio karo paminklų pašalinimui ir pasiūlė savivaldybėms pateikti kriterijus istoriniams objektams įvertinti.

Rugpjūčio 7 d. apie 300 asmenų susirinko Vilniaus centre protestuodami prieš miesto sprendimą pervadinti Škirpos alėją – gatvę, pavadintą Kazio Škirpos, pagarsėjusio nacių kolaboranto, karininko ir diplomato, vardu. Protesto dalyviai taip pat pasisakė prieš Noreikai skirtos lentelės nukabinimą.

Rugsėjo 5 d. NVO „Pro Patria“ vėl užkabino Noreikai skirtą lentelę be Vilniaus savivaldybės leidimo. Vilniaus meras žiniasklaidai pranešė, jog savivaldybė dar kartą nukabins lentelę. Užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius žiniasklaidai sakė, jog tokių istorinių asmenybių kaip Noreika garbinimas kenkia tarptautiniam valstybės įvaizdžiui.

Noreikos kontraversijos akivaizdoje, Lietuvos žydų bendruomenės pirmininkė Faina Kukliansky žiniasklaidai atskleidė, jog Lietuvos žydų bendruomenė buvo sulaukusi grasinančių skambučių ir laiškų, todėl rugpjūčio 6 d. buvo laikinai uždaryta vietos sinagoga ir žydų bendruomenės administracinis pastatas. Premjeras Saulius Skvernelis pasmerkė bet kokias etninės neapykantos apraiškas ir paragino teisėsaugą užtikrinti visų piliečių ir visų šalyje gyvenančių bendruomenių saugumą. Sinagoga ir žydų bendruomenės centras buvo netrukus atidaryti.

Žiniasklaidoje pasirodė pranešimas, jog rugsėjo 15 d. nenustatytas asmuo iš smėlio nupiešė didžiulę svastiką priešais Lietuvos žydų bendruomenės administracinį pastatą. Tai įvyko kasmetinės Tautinių bendrijų šventės, skirtos šalies tautinių mažumų kultūrai pristatyti, metu. Premjeras Saulius Skvernelis išplatino spaudos pranešimą, kuriame šį veiksma įvardijo kaip vandalizmą ir perspėjo, jog tokie veiksmai doko šalies įvaizdį tarptautiniu mastu. Užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius pavadino šį veiksma apgailėtinu ir ragino policiją jį ištirti. Rugsėjo 16 d. policija pradėjo tyrimą dėl svastikos.

Prezidentas Gitanas Nausėda rugsėjo 24 d. valstybinės ceremonijos, skirtos pagerbti žydų gyvybes gelbėjusias šeimas per Holokaustą, metu pasmerkė netoleranciją ir viešą žydų piliečių gąsdinimą.

Spalio mėn. šalyje įvyko keturi antisemitiniai vandalizmo atvejai. Spalio 5 d. žiniasklaida pranešė, jog nenustatytas asmuo nupiešė svastiką ant XIX amžiaus žydų pramonininkui Chaimui Frenkeliui skirto paminklo Šiauliuose. Šiaulių savivaldybė svastiką panaikino. Kitą dieną kažkas ant gatvės Vilniuje nupurškė svastiką. Spalio 12 d. Viniuje grupė vandalų nupiešė svastiką ant freskos, vaizduojančios žydų kultūrinį gyvenimą. Po kelių dienų, spalio 16 d., žiniasklaida

pranešė, jog šalia pastato Vilniuje buvo palikta svastika ir savadarbis sprogmuo. Policija pašalino numanomą sprogmenį ir pradėjo tyrimą. Vilniaus savivaldybė panaikino visas svastikas.

Policijai buvo nurodyta imtis prevencinių veikslių prieš neteisėtą veiklą, ypatingą dėmesį atkreipiant į tvarkos užtikrinimą istorinių, religinių ir kultūrinių švenčių metu.

Prekyba žmonėmis

Informacija apie prekybą žmonėmis pateikiama Valstybės departamento *ataskaitoje apie prekybą žmonėmis* šiuo adresu www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Neįgalieji

Įstatymu draudžiama neįgaliųjų diskriminacija, tačiau įstatymo reikalavimai nebuvo aktyviai vykdomi. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba nagrinėjo galimos diskriminacijos dėl negalios atvejus.

Įstatyme numatyta, kad visos privalomojo ir bendrojo lavinimo įstaigos turėtų būti pritaikytos mokiniams su negalia. Tradiciškai šalyje vaikams su įvairia negalia yra skirtos atskiros mokyklos. Įstatymas draudžia asmenims, pripažintiems neveiksniais, balsuoti ar kandidatuoti rinkimuose. Centrinės rinkimų komisijos duomenimis, 67 proc. balsavimo apylinkių buvo pritaikytos žmonėms su negalia.

Tautinės, rasinės ir etninės mažumos

Nors įstatymais draudžiama diskriminuoti etnines ar tautines mažumas, visuomenės nepakantumas ir socialinė diskriminacija buvo paplitę. 2011 m. visuotinio surašymo duomenimis, etninių mažumų grupės, įskaitant rusus, lenkus, baltarusius, ukrainiečius, totorius, karaimus ir žydus, sudarė apie 14 proc. visų šalies gyventojų.

Lenkų mažumos atstovai (2011 m. visuotinio surašymo duomenimis, Lietuvoje jų gyveno apie 200 000) toliau reiškė nepasitenkinimą dėl draudimo naudoti lenkiškus rašmenis oficialiuose dokumentuose (pasuose) ir dėl to, kad trūksta įstatymų, ginančių tautinių mažumų teises.

2011 m. visuotinio surašymo duomenimis, romų populiaciją sudarė 2 115 asmenų (0,07 proc. visos šalies populiacijos). Romai ir toliau susidūrė su diskriminacija. Liepos 22 d. internetinių žaidimų tinklalapis „gangsteriai.lt“ išleido naują žaidimą, kurio veiksmas vyksta Kirtimuose – romų gyvenvietėje Vilniaus priegose. Žaidimo metu žaidėjai galėjo šaudyti į realių Kirtimų gyventojų romų nuotraukas. Generalinė prokuratūra pradėjo tyrimą siekdama nustatyti, ar žaidimas yra neapykantos kurstymo pavyzdys.

„Baltijos tyrimų“ balandį atliktos apklausos duomenimis, 63 proc. lietuvių nenorėtų, kad romai gyventų jų kaimynystėje, o 65 proc. lietuvių neišnuomotų būsto romų tautybės žmogui. Romai

teigė, jog darbdaviai nenori jų samdyti dėl stereotipinio mąstymo, dažnai skleidžiamo ir pačių teisėsaugos atstovų, jog romai platina narkotines medžiagas.

Švietimo ir mokslo ministerija pranešė, jog 2017 m. šalyje gyveno apie 1 000 romų vaikų iki 20 metų amžiaus. Iš jų, 431 vaikas lankė mokyklą. Birželio mėn. Vilniaus savivaldybė užbaigė vykdyti 2016-2019 m. Kirtimų integracijos planą, kurio pagrindu perkėlė daugumą šeimų, turinčių penkis ir daugiau vaikų, į butus Vilniuje. Kirtimuose likę gyventi romai dažnai namuose neturėjo sanitarinio mazgo, elektros ir geriamo vandens. Europos Tarybos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija birželio 6 d. pranešė, jog jos vertinimu jos 2016 m. ataskaitoje pateikta rekomendacija perkelti romus iš Kirtimų į tinkamus būstus yra „įgyvendinta iš dalies“.

Smurtas, diskriminacija ir kiti neleistini veiksmai, nukreipti prieš seksualinę orientaciją ir lytinę tapatybę

Įstatymai draudžia diskriminaciją seksualinės orientacijos pagrindu. Diskriminacija seksualinės orientacijos pagrindu gali būti laikoma sunkinančia aplinkybe, kai padaromi nusikaltimai prieš LGBTI asmenis. Įstatymuose vis dar nėra įvardyta lytinė tapatybė. Visuomenės požiūris į LGBTI asmenis daugeliu atvejų išliko neigiamas. LGBTI asmenys buvo stigmatizuojami, diskriminuojami, prieš juos naudojamas smurtas. Balandžio mėn. „Baltijos tyrimų“ vykdytos apklausos duomenimis, trečdalis lietuvių nenorėtų, kad jų kaimynystėje gyventų LGBTI asmenys. Translyčiai asmenys buvo itin pažeidžiami ir dažnai patyrė smurtą bei grasinimus susidoroti. Jie taip pat susidūrė su teisiniais barjeriais ir diskriminacija gaunant medicininę pagalbą. Dauguma LGBTI asmenų nepranešdavo apie seksualinę priekabiavimą, nes nepasitikėjo policija.

ŽIV infekuotų ir AIDS sergančių asmenų diskriminacija

Pasak nevyriausybinų organizacijų, asmenys, užsikrėtę ŽIV ar sergantys AIDS, buvo toliau diskriminuojami. Jie patyrė diskriminaciją ieškodami darbo, į juos žvelgiama su baime ir pasibjaurėjimu. Vyriausybė nesiėmė jokių veiksmų.

7 skyrius. Darbuotojų teisės

a. Teisė vienytis į asociacijas, organizuoti kolektyvines derybas ir jose dalyvauti

Įstatyme numatyta teisė darbuotojams, išskyrus karininkus, steigti ir jungtis į nepriklausomas profesines sąjungas, organizuoti kolektyvines derybas bei rengti teisėtus streikus. Įstatymais draudžiama darbdaviui diskriminuoti profesinės sąjungos steigėjus ir narius bei reikalaujama grąžinti į pareigas dėl dalyvavimo profesinės sąjungos veikloje iš darbo atleistus asmenis. Šios įstatymo nuostatos galioja ir darbuotojams iš užsienio.

Šioms teisėms taikomi tam tikri teisiniai apribojimai. Įstatymas draudžia palaikomuosius streikus. Įstatymuose taip pat draudžiama teisėsaugos pareigūnams, greitosios pagalbos ir kitiems su saugumu susijusiems darbuotojams organizuoti ir dalyvauti kolektyvinėse derybose ir

streikuoti, tačiau jie gali jungtis į profesines sąjungas. Įstatymuose nėra numatyta alternatyvių procedūrų esmines paslaugas teikiantiems darbuotojams, kuriems visiškai ar iš dalies neleidžiama streikuoti, kaip nešališkai ir skubiai išsakyti savo reikalavimus ar pareikalauti, kad tokios procedūros būtų sukurtos.

Tokiu atveju, kai vadovybė ir darbuotojai negali susitarti, jų ginčą sprendžia Darbo arbitražas, sudaromas prie apylinkės teismo, kurio aptarnaujamoje teritorijoje yra įmonės arba kolektyvinio ginčo reikalavimus gavusio subjekto buveinė. Nors įstatyme numatyta, kad priimtas sprendimas privalo būti šalių vykdomas, tačiau jų teisės ir įsipareigojimai negali būti atšaukti, be to, teismai neprižiūri priimtų sprendimų vykdymo. Darbo kodekso procedūros apsunkina kai kurių darbuotojų galimybę surengti teisėtą streiką. Įstatymas draudžia rengti palaikymo streikus ir leidžia darbdaviams samdyti pakaitinius darbuotojus tam tikruose sektoriuose, siekiant užtikrinti būtinas paslaugas streikų metu.

Už įstatymų pažeidimus skiriamų bausmių dydis varijavo nuo piniginių baudų iki įkalinimo. Vis dėlto šios priemonės buvo nepakankamos, kad atgrasytų nuo pažeidimų. Pasak Tarptautinės profesinių sąjungų konfederacijos, teismų sistema nepakankamai greitai nagrinėjo neteisėto atleidimo iš darbo atvejus ir nė vienam darbdaviui nė karto nebuvo pritaikytos baudžiamojoje teisėje nustatytos sankcijos už profesinių sąjungų diskriminaciją. Šalyje nėra darbo byloms nagrinėti skirtų teismų ar teisėjų.

Valdžios institucijos paprastai gerbė darbuotojų laisvę vienytis į asociacijas, tačiau darbo kodekso nuostatas įgyvendino neveiksmingai, nepaisant to, kad tam buvo skirti išteklių, veikė inspektoriai ir įtvirtintos kompensavimo procedūros. Darbdaviai ne visada paisė darbuotojų teisės organizuoti kolektyvines derybas ir jose dalyvauti, o vadovai neretai nustatydavo darbo užmokestį neatsižvelgę į profesinių sąjungų pageidavimus, išskyrus dideles gamyklas, kuriose veikė gerai organizuotos profesinės sąjungos.

b. Priverstinio arba privalomojo darbo draudimas

Įstatymais draudžiamas bet koks priverstinis ar privalomasis darbas. Valstybės institucijos paprastai tinkamai taikė šį įstatymą. Už įstatymuose nustatyto draudimo pažeidimą skiriamos bausmės varijuoja nuo piniginės baudos iki įkalinimo. Šios bausmės buvo pakankamos, kad atgrasytų nuo pažeidimų.

Priverstinio darbo atvejų pasitaikė. Dauguma jų buvo susiję su lietuviais vyrais, priverstais dirbti užsienyje. Darbuotojai iš Baltarusijos, Rusijos ir Ukrainos, dirbantys ilgųjų reisų vairuotojais, statybininkais, laivų statytojais ar suvirintojais, susidūrė su priverstinio darbo rizika.

Informacija apie prekybą žmonėmis taip pat pateikiama Valstybės departamento *ataskaitoje apie prekybą žmonėmis* šiuo adresu www.state.gov/trafficking-in-persons-report/.

c. Vaikų darbo draudimas ir jauniausias amžius įsidarbinti

Įstatymais draudžiamos visos sunkiausios vaikų išnaudojimo darbui formos. Įstatymuose nustatyta, kad asmuo gali pradėti dirbti nuo 16 metų, o nuo 14 metų leidžiama dirbti lengvus darbus, jeigu yra pateiktas rašytinis vaiko tėvų ar globėjų ir mokyklos sutikimas. Vyriausybė nėra sudariusi „lengvų darbų“ sąrašo. Įstatymuose reikalaujama nustatyti vaikams trumpesnę darbo laiką. Pagal įstatymus vaikams leidžiama dirbti iki 2 valandų per dieną arba 12 valandų per savaitę mokslo metais ir iki 7 valandų per dieną arba 32 valandų per savaitę atostogų metu. Įstatyme numatyta, kad pavojingu darbu laikoma bet kokia aplinka, kuri gali kelti pavojų darbuotojo sveikatai ar gyvybei, pvz., didelės statybos ar darbas su pramonėje naudojamomis cheminėmis medžiagomis. Vaikams iki 18 metų dirbti pavojingą darbą draudžiama. Baudos buvo pakankamos atgrasyti nuo pažeidimų.

Valstybinė darbo inspekcija nagrinėja su jaunesnių nei 18 metų asmenų įdarbinimu susijusius skundus. Vyriausybė šias nuostatas įgyvendino veiksmingai. Per pirmuosius aštuonis šių metų mėnesius inspekcija nustatė 25 neteisėto darbo atvejus statybų, žemės ūkio, mažmeninės prekybos ir gamybos sektoriuose.

d. Diskriminacija darbo ir profesinės veiklos srityje

Įstatymuose nustatytas reikalavimas, kad darbdaviai taikytų vienodo požiūrio principą visiems darbuotojams, tačiau jis konkrečiai nereglamentuoja užsikrėtusių ŽIV ar kitomis užkrečiamosiomis ligomis sergančių asmenų diskriminacijos, taip pat skirtingą lytinį tapatumą turinčių asmenų diskriminacijos. Įstatymas įpareigoja darbdavius laikytis lyčių lygybės ir nediskriminavimo principo, draudžiančio tiesioginę bei netiesioginę diskriminaciją, taip pat psichologinį smurtą ir seksualinį priekabiavimą. Darbdavys privalo taikyti tuos pačius atrankos kriterijus ir sąlygas samdydamas naujus darbuotojus; suteikti vienodas darbo sąlygas, profesinio augimo galimybes ir privilegijas; taikyti vienodus atleidimo iš darbo kriterijus; mokėti vienodą algą už tą patį darbą ir už vienodos vertės darbą; imtis priemonių užkirsti kelią psichologiniam smurtui ir seksualiniam priekabiavimui darbo vietoje.

Valdžios institucijos užtikrino įstatymo įgyvendinimą. Baudos buvo pakankamai didelės, kad atgrasytų nuo pažeidimų.

Įstatymas numato, kad diskriminavimas lyties pagrindu apima ir nėščių moterų bei motinų (besiruošiančių gimdyti ir žindančių) diskriminaciją. Pagyvenusios moterys susidūrė su skurdu, nes jų pensijos buvo nelygiavertės vyrų gaunamoms pensijoms. Taip pat egzistavo atotrūkis tarp vyrų ir moterų gaunamų atlyginimų.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba stebėjo, kaip įgyvendinami įstatymai dėl diskriminacijos. Iki rugsėjo 1 d. tarnyba gavo 155 skundus. Siekdama spręsti lyčių lygybės problemą, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, bendradarbiaudama su Lietuvos savivaldybių asociacija ir Lietuvos moterų lobistine organizacija, tęsė trejus metus trukusio projekto „Savivaldybės

sėkmės kodas – lyčių lygybė“, kurio metu 60-yje savivaldybių bus skaitomi pranešimai diskriminacijos ir lyčių lygybės temomis, įgyvendinimą.

NVO pranešė, jog romų tautybės, LGBTI ir ŽIV užsikrėtę asmenys susidūrė su socialine diskriminacija ir diskriminacija įsidarbinant (žr. 6 skyrių). Su diskriminacija įsidarbinant ir darbo vietų prieinamumu susidūrė ir asmenys, kuriems lietuvių kalba nėra gimtoji, bei negalią turintys asmenys.

e. Tinkamos darbo sąlygos

Statistikos departamento duomenimis, iki sausio 1 d. minimalus darbo užmokestis išaugo 7 proc. ir buvo aukščiau skurdo ribos.

Įstatyme nustatytas maksimalus viršvalandžių skaičius – 180 valandų, nustatomos skirtingos darbo sutarčių rūšys (nuolatinė sutartis, terminuota sutartis, laikinojo darbo sutartis, pameistrystės sutartis, projektinio darbo sutartis, darbo vietos dalijimosi darbo sutartis, darbo keliems darbdaviams darbo sutartis ir sezoninio darbo sutartis). Darbo saugos ir sveikatos standartai yra aktualūs ir atitinkantys pagrindinių pramonės sričių reikmes. Darbo įstatymai galioja ir vietos, ir užsienio darbuotojams.

Valdžios institucijos užtikrino atitikimą šiems standartams visuose sektoriuose, įskaitant ir neformalius darbo santykius, kurie sudarė 25 proc. visos rinkos. Už darbo įstatymų įgyvendinimą atsakingoje Valstybinėje darbo inspekcijoje dirbo pakankamas skaičius darbuotojų įstatymų įgyvendinimui užtikrinti. Per pirmąjį metų pusmetį inspekcija atliko apie 3 600 patikrinimų įmonėse ir kitose įstaigose. 80 proc. nustatytų pažeidimų sudarė visos algos neišmokėjimas ar vėlavimas sumokėti algą, ar prasta darbų sauga. Nepatenkinti tyrimo rezultatais darbuotojai galėjo juos apskusti teismui. Valstybinė darbo inspekcija toliau rengė įmonių vadovams, vietos bendruomenėms ir ieškantiems darbo asmenims skirtus seminarus. Seminaruose buvo mokoma, kaip užkirsti kelią ir pasipriešinti neteisėtiems darbo santykiams, kaip tvarkyti darbo sutartis ir buvo aiškinamos darbuotojų teisės.

Pasak Valstybinės darbo inspekcijos, daugiausia darbo užmokesčio, viršvalandinio darbo bei saugos ir sveikatos darbe standartų pažeidimų pasitaikė statybų, mažmeninės prekybos ir gamybos sektoriuose. Inspekcija taip pat gavo statybų ir gamybos sektoriuose dirbančių darbuotojų skundų dėl pavojingų darbo sąlygų. Iki šių metų spalio 1 d. Valstybinė darbo inspekcija užregistravo 31 mirtimi pasibaigusį nelaimingą atsitikimą darbe ir 95 rimtus, su darbu susijusius sužalojimus, palyginus su atitinkamai 25 ir 58 atvejais 2018 metais. Daugiausia jų įvyko transporto, statybų, perdirbimo ir žemės ūkio sektoriuose. Siekdama spręsti šią problemą Valstybinė darbo inspekcija toliau rengė inspektoriams mokomuosius seminarus techninių darbuotojų patikros srityje. Darbuotojai turi teisę reikalauti kompensacijos, jei dėl pavojingų darbo sąlygų pašliję jų sveikata.

